

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства освіти і науки,
молоді та спорту України
29 березня 2012 року № 384

Форма № Н-3.03

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ**

ОДЕСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

УПРАВЛІННЯ ПРОГРАМАМИ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ ТА МІСТ

ПРОГРАМА
вибіркової навчальної дисципліни
підготовки магістрів
галузі знань – 1801 Специфічні категорії
спеціальності - 8.18010013 Управління проектами
(Шифр за ОПП -- ВПП.02)

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Одеський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: к.т.н Вишневська В.М., доцент кафедри управління проектами Одеського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України

Обговорено та рекомендовано до видання Науково-методичною радою Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України.

«__» _____ 2013 року, протокол №__.

ОРІДУ НАДУ
при Президентіві України,
2013
© Вишневська В.М., 2013

ВСТУП

Програма вивчення вибіркової навчальної дисципліни "Управління програмами розвитку регіонів та міст" складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки МАГІСТРА галузі знань 1801 «СПЕЦИФІЧНІ КАТЕГОРІЇ» спеціальності 8.18010013 «УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є наукові концепції, відповідні підходи та інструментарій з управління програмами розвитку регіонів та міст.

Міждисциплінарні зв'язки:

Перелік дисциплін, на які безпосередньо спирається вивчення даної дисципліни: "Планування проектної діяльності", "Теорія систем і системний аналіз", "Виконання проектних дій". Матеріал дисципліни можна використовувати для організації самостійної роботи слухачів при вивченні дисциплін: "Методи і засоби експертизи проектів", "Управління ризиками проекту", "Міжнародні проекти і програми".

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни "Управління програмами розвитку регіонів та міст":

поглиблення знань з сучасних технологій стратегічного планування розвитку територій, формування умінь розробки програмних документів щодо регіонального розвитку та використання сучасного проектного підходу, як нового прогресивного інструментарію сфери публічного управління, для досягнення кінцевих результатів програми з мінімальними витратами часу та коштів.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни "Управління програмами розвитку регіонів та міст" є

✓ формування знань базової специфіки планування, прогнозування та розроблення програм економічного та соціального розвитку регіонів:

- знання термінології – «регіон», «регіональна політика», «регіональний розвиток», «стратегія регіонального розвитку», «прогнозування», «планування», «стратегічне планування», «маркетинговий підхід», «територіальний маркетинг»;

- знання основних прогнозно-планових документів щодо регіонального розвитку та форм взаємодії органів влади при їх розробці;

✓ удосконалення знань щодо принципів та методів розроблення програм економічного і соціального розвитку регіонів:

- розуміння підходів до розроблення та реалізації регіональних цільових програм;

✓ формування та розвиток умінь використання проектно-орієнтованого підходу до стратегічного планування розвитку території.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

оволодіти знаннями з теорії проектної методології та її організаційно-процедурних аспектів: сучасні моделі, методи та технології професійного управління програмами розвитку регіонів та міст, які базуються на філософії життєвих циклів проектів та програм, орієнтованих на кінцеві результати та на мову професійного спілкування учасників програми;

вміти:

- застосовувати сучасний інструментарій управління проектами в адміністративній, господарській і управлінській діяльності;

- здійснювати моніторинг і оцінювання стану програми (проекту), що реалізується; розробляти на основі проектного підходу конкретні заходи щодо оптимізації функцій управління проектами - управління часом, вартістю, закупівлями, якістю, ризиками тощо;

- приймати науково обґрунтовані рішення щодо управління програмами розвитку регіонів та міст і забезпечувати їх виконання

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 81 годин/2 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль "Управління програмами розвитку регіонів та міст"

Тема 1. Регіональний розвиток та державна регіональна політика.

Світова і європейська практика регіональної політики, її цільові настанови. Методи й механізми регіональної політики. Єврорегіони. Становлення державної регіональної політики в Україні. Зміна парадигми державної політики регіонального розвитку: чинники продуктивності та ефективності діяльності регіонів, характеристики традиційної та сучасної регіональної економічної політики, сучасна державна регіональна політика. Зміст і функції поняття регіон. Моделі регіонального розвитку.

Тема 2. Інституційне забезпечення розвитку регіонів та міст.

Система регіонального управління. Інститути державної влади на регіональному рівні. Інститути самоврядування та недержавних публічних установ. Механізми взаємодії між інститутами на регіональному рівні. Агентства регіонального розвитку.

Тема 3. Основи планування, прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку регіонів. Державні механізми підтримки регіонального розвитку. Прогнозування. Планування та його види. Система стратегічного планування. Прогнозні і програмні документи.

Державна стратегія регіонального розвитку. Концепції розвитку регіонів і міст. Регіональні стратегії розвитку. Стратегічні плани та цільові програми. Типова структура стратегії розвитку регіону. Загальна структура та зміст основних планово-прогнозних документів щодо регіонального розвитку. Порядок розробки програмних документів.

Тема 4. Особливості соціально-економічного розвитку регіонів та міст України. Складові економічного розвитку регіонів і міст. Структурна перебудова промисловості регіонів: мета та основні напрямки. Інноваційна модель розвитку економіки. Аналіз показників сучасного регіонального економічного розвитку. Соціальне «вирівнювання» регіонів. Земельні відносини та забудова територій.

Тема 5. Територіальне планування: зміст, принципи, вітчизняний та зарубіжний досвід. Територіальне планування. Основні принципи організації планування розвитку територій. Сучасний стан планування розвитку територій в Україні. Досвід країн Європи, Америки та інших в сфері розвитку територій та містобудівної діяльності. Найвідоміші світові реалізовані проекти.

Тема 6. Державні та регіональні програми як інструменти регіонального розвитку. Організаційні особливості управління державними та регіональними програмами. Нормативно-правове регулювання розроблення та реалізації державних і регіональних програм.

Тема 7. Механізми та джерела фінансування програм регіонального та місцевого розвитку. Фактори та джерела фінансування розвитку територій. Зміст державних капітальних вкладень та порядок їх виділення. Світовий досвід управління та фінансового планування регіонального розвитку. Програми міжнародної допомоги в Україні. Донорські і сервісні організації.

Тема 8. Практичні інструменти управління державними програмами і проектами регіонального та місцевого розвитку. Державний менеджмент міжнародних проектів і програм. Стратегічний підхід до

регіонального розвитку та забезпечення виконання проекту: процес формування стратегії, основні принципи розроблення стратегії регіонального розвитку, узагальнений алгоритм порядку розроблення стратегії. Побудова стратегії.

Тема 9. Практичний досвід управління державними програмами і проектами регіонального та місцевого розвитку. Досвід створення стратегії розвитку Одеської агломерації (Програма ЛІНК Україна). Стратегічний план економічного розвитку міста Одеса. Стратегія економічного та соціального розвитку Одеської області до 2015 року. Регіональна цільова програма «Створення в Одеській області інноваційної інфраструктури на 2008-2012 роки».

Тема 10. Європейські стандарти управління розвитком територій. Європейська хартія регіонального (просторового) планування. Керівні принципи сталого просторового розвитку Європейського континенту. Поліцентричний розвиток: підвищення конкурентоспроможності та згуртованості. Лісабонська декларація про мережі сталого просторового розвитку.

3. Рекомендована література

Базова

1. Акти європейського права з питань регіональної політики та місцевого самоврядування / Заг.ред. А.П. Яценюка. – К.: Парламентське вид-во, 2007. – 608 с.
2. Бабаєв В. М. Адміністративно-територіальний устрій та сталий розвиток регіону (концептуальні основи та методологія) : [монографія] / В. Бабаєв, Л. ТОВАЖНЯНСКИЙ та ін. – Х. : НТУ «ХП», 2006. – 316 с.
3. Бабаєв В. М. Управління міським господарством: теоретичні та прикладні аспекти : [монографія] / В. Бабаєв. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2004. – 204 с.
4. Безверхнюк Т. М. Європейські стандарти врядування на регіональному рівні : [монографія] / Безверхнюк Т.М., Саханенко С.Є., Топалова Е.Х. ; за заг. ред. Т. М. Безверхнюк. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2008. – 328 с.
5. Безверхнюк Т. М. Поняття «регіон» та «регіоналізація» в контексті пріоритетних завдань державної регіональної політики / Т. Безверхнюк // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. праць. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2006. – Вип. 2 (26). – С. 115–122.

6. Безверхнюк Т.М. Багатовимірність поняття «регіональний розвиток» в аспекті регіонального управління / Т.Безверхнюк // Теорія та практика державного управління. –Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2007. – Вип. 3 (18). – С. 257–268.
7. Безверхнюк Т.М. Роль принципів «європейського регіоналізму» в організації вітчизняної системи регіонального управління / Т.Безверхнюк // Теоретичні та прикладні питання державотворення : електронне наукове фахове видання Одеського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України. – Вип. 1–2007. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/tppd/index.html>.
8. Безверхнюк Т.М., Котова Н.О., Попов С.А. Управління проектами в публічній сфері : Навчальний посібник. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2011. (розділ 8).
9. Берданова О.В., Вакуленко В.М. Стратегічне планування регіонального розвитку: Навчальний посібник. – К.: Вид-во НАДУ, 2007. – 96 с.
10. Бойко-Бойчук О. Типологізація механізмів державного регулювання розвитку міст / О. Бойко-Бойчук // Вісник НАДУ. – 2008. – №2. – С. 124–132.
11. Гапоненко А.А. Стратегия социально-экономического развития: страна, регион, город. – М.:РАГС, 2001. – С.133
12. Города Европы на пути к устойчивому развитию: Хартия: Одобрена учасниками Європейської Конференції по устойчивому розвитку больших и малых городов Европы (Ольборг, Дания, 27 мая 1994 г.): Електронний ресурс // http://sustainable-cities.eu/upload/pdf_files/ac_russian.pdf.
13. Гриневецький С. Формат [зД](#) регіональної політики // «Дзеркало тижня. Україна» - №6. - 18 Лютого, 2011 р.
14. Европейская хартия регионального/пространственного планирования; Торремолинская хартия // www.vasilievaa.narod.ru/mu/csipfo/kpr/frames_/guide/erchapregspatplann.htm
15. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного та соціального розвитку України» від 23.03.2000 р. №1602-III;
16. Закон України «Про планування і забудову територій» від 20.04.2000 р. № 1699-III;
17. Закон України «Про Генеральну схему планування території України» від 07.02.2002 р., №3059-III.
18. Інститути та інструменти розвитку території. На шляху до європейських принципів. – К.:ІСЗ, 2001. – 244 с.
19. Інститути та інструменти розвитку територій. На шляху до європейських принципів / за ред. С. Максименка. – К. : Центр Ін-ту Схід-Захід, 2001. – 244 с.

20. Лендъел М. Спеціальні інститути розвитку територій: європейський досвід / М. Лендъел // Інститути та інструменти розвитку територій. На шляху до європейських принципів ; [за ред. С.Максименка]. – К. : Центр Ін-ту Схід-Захід, – 2001. – С. 67–149.
21. Любовный В.Я. Целевые программы развития регионов: рекомендации по совершенствованию разработки, финансирования и реализации / В.Я. Любовный, И.Ф. Зайцев, А.Б. Воякин и др. – Режим доступа: http://vasilieva.narod.ru/mu/stat_rab/books.
22. Максимова Т. С. Регіональний розвиток (аналіз і прогнозування) : [монографія] / Т. Максимова. – Луганськ : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2003. – 304 с.
23. Мамонова В.В. Методологія управління територіальним розвитком: [Моногр.]. – Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2006. – 196 с.
24. Мінченко М.В., Чижів Л.П., Фролков А.В. Планування та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів: Підручник. – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2004 . – 442 с.
25. Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо формування регіональних стратегій розвитку» від 29 липня 2002 року № 224 // www.rada.gov.ua
26. Наказ Міністерства регіонального розвитку та будівництва України від 06.08.10 № 300 про затвердження «Методичні матеріали щодо формування та впровадження Програм підвищення конкурентноспроможності територій»
27. Науменко В., Панасюк Б. Впровадження методів прогнозування і планування в умовах ринкової економіки. – К.: Глобус, 1995. – 198 с.
28. Основополагающие принципы устойчивого пространственного развития Европейского континента. – Режим доступа : <http://kprpfo.chat.ru/eur.html>
29. Парсаданов Г.А. Планирование и прогнозирование социально-экономической системы страны (теоретико-методологические аспекты) : Учебное пособие для ВУЗов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 223 с.
30. Пілунський І.В. Про класифікацію комплексних програм територіального розвитку/ І.В. Пілунський // Вісник НАДУ. – 2005. - №3. – С.292 – 297.
31. Планування розвитку територій: Конспект лекцій у 2-х частинах, Ч.1. /Уклад.: Ю.Б. Молодожен. – Одеса: Вид-во ОРІДУ НАДУ при Президентіві України, 2007. - 102 с.
32. Планування розвитку територій: Конспект лекцій у 2-х частинах, Ч.2. /Уклад.: Ю.Б. Молодожен. – Одеса: Вид-во ОРІДУ НАДУ при Президентіві України, 2008. - 111 с.
33. Посібник з моніторингу та оцінювання програм регіонального розвитку. – К.: К.І.С., 2007. – 80 с.

34. Региональная экономика: реструктуризация системы управления развитием региона / Под науч. ред. д-ра эконом.наук, проф. Б. И. Герасимова. Тамбов: Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2002. 104 с.
35. Регіональна політика України: формування соціогуманітарних пріоритетів розвитку. – К.: УНЦПД, 2006 // www.usipr.kiev.ua/files/books
36. Регіональний маркетинг: Навчальний посібник / В.Л. Пілюшенко, І.В. Шкрабак, Р.Р. Ларіна, В.І.Дубницький. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2007. – 364 с.
37. Регіональний розвиток та просторове планування територій: досвід України та інших держав-членів Ради Європи // В.С. Куйбіда, В.А.Негода, В.В.Толкованов. – Київ, Видавництво «Крамар», 2009. - 170 с.
38. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: Моногр. / За ред. З.С. Варналія. – К.: Знання України, 2005. – 498 с.
39. Розроблення стратегії «Увага – Кінгстон» // www.cityofkingston.ca//cityhall/strategy
40. Розроблення та впровадження стратегічного плану розвитку регіону: Практичний посібник / Боврон Б., Вігода А., Девідсон Г., Мамонова В., Федів І. Санжаровський І. За ред. Санжаровського І. – К.: Вид-во К.І.С., 2008. – 214 с.
41. Романюк С. Політика регіонального розвитку в Україні: сучасний стан і нові можливості // Інститути та інструменти розвитку територій. На шляху до європейських принципів. – К.: ІСЗ, 2001. – С. 25
42. Санжаровський І.М. Залучення ресурсів, розробка та реалізація проектів розвитку громад / Міжнародна Благодійна Фундація «ХПІ». – К.: Вид-во Дата Банк Україна, 2005. – 104 с.
43. Саханенко С.Є., Топалова Е.Х. Інституційний розвиток на рівні регіонів: навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 42 с.
44. Словник з регіональної політики. – Інститут регіональних та євроінтеграційних досліджень «ЄвроРегіо Україна», 2004 // www.eui.org.ua/index.php?page=1236
45. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 рр.) «Шляхом Європейської інтеграції» // Авт. кол.: А.С. Гальчинський, В.М. Геєць та ін.; Нац. ін-т. стратег. дослідж., Ін-т екон. прогнозування НАН України, М-во економіки та з питань європ. інтегр. України. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 815 с.
46. Топчієв О.Г., Безверхнюк Т.М., Тітенко З.В. Регіональний розвиток України і становлення державної регіональної політики: Навчально-методичний посібник. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2005. – 224 с.
47. Указ Президента України «Про Концепцію державної регіональної політики» від 25 травня 2001 року № 341/2001
48. Хомич Л. Стратегія регіонального розвитку і планування території // Стратегічні пріоритети. – 2007. - № 4(5). - С.142-149.

49. Человеческий капитал и инновации умножаются в агломерациях // <http://www.rg.ru/2010/12/07/aglomeracii.html>
50. Черныш Е.А. Прогнозирование и планирование в условиях рынка: Учеб. Пособие / Е.А. Черныш, Н.П. Молчанова, А.А. Новикова, т.А. Салтанова. – М.: ПРИОР, 2000. – 176 с.

Допоміжна

1. Архипенков С. Лекции по управлению программными проектами: электронный учебник, 2009. – код доступа: http://www.citforum.ru/SE/project/arkhipenkov_lectures/
2. Багров Н. В. Региональная геополитика устойчивого развития / Н. Багров. – К. : Лыбидь, 2002. – 256 с.
3. Берегой Т. Теоретичні засади формування та діяльності агентства регіонального розвитку / Т. Берегой // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. праць ОРІДУ. – Вип. 1 (29). – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2007. – С. 215–219.
4. Бойко-Бойчук О. Семантичний аналіз та визначення категорії «державне регулювання» / О. Бойко-Бойчук // Вісник НАДУ, 2007. – № 3. – С. 47–58.
5. Гальчинський А. С. Інноваційна стратегія українських реформ [Текст] / А. С. Гальчинський, В. М. Геєць, А. К. Кінах, В. П. Семиноженко. — К. : Знання України, 2002. — 336 с.
6. Головінов О.М. Держава у ринковому середовищі: питання теорії: Монографія. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2007. – 279 с.
7. Данилишин Б.М. Клиновий Д.В., Пепа Т.В. Развитие продуктивных сил і регіональна економіка України/ За наук. ред. Б.М. Данилишина. - Ніжин: ТОВ "Видавництво "Аспект-Поліграф", 2007. - 688 с.
8. Долішній М. І. Регіональна політика на рубежі ХХ-ХХІ століть: нові пріоритети / М. Долішній. – К. : Наукова думка, 2006. – 515 с.
9. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01.07.2010 р. № 2411-VI;
10. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» від 8 вересня 2005 року № 2850-IV // Урядовий кур'єр. – 2005. – 12 жовтня. - № 193
11. Закон України від 09.03.1999 р. №586-XIV «Про місцеві державні адміністрації» // Офіційний вісник України. – 1999. – № 18. – С. 3–22.
12. Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні» // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – С. 379-429.
13. Каримова А.Б. Регионы в современном мире // СОЦИС. – 2006. - №5. – С.38
14. Керецман В.Ю. Державне регулювання регіонального розвитку: теоретичні аспекти: Моногр. – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – 188 с.

15. Концепція державної регіональної політики : Затв. Указом Президента України № 341/2001 від 25 травня 2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.president.gov.ua/officdocuments/82563326.html.
16. Коротич О. Б. Державне управління регіональним розвитком України : [Монографія] / О. Коротич. – Х. : ХарПІ НАДУ «Магістр», 2006. – 220 с.
17. Лапыгин Ю.Н. и др. Управление проектами: от планирования до оценки эффективности. — М.: Омега-Л, 2009. — 252 с.
18. Лексин В.Н., Швецов А.Н. Государство и регионы. Теория и практика государственного регулирования территориального развития. 2-е изд. – М.: УРСС, 1999. – 368 с.
19. Максимчук М. В. Європейський досвід інституційного забезпечення регіонального розвитку та його адаптація в Україні / М. Максимчук // Регіональна економіка. – 2006. – №4. – С. 213–220.
20. Миронова Т.Л., Добровольська О.П., Процай А.Ф., Колодій С.Ю. Управління розвитком регіону: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – С.108-110
21. Орловська Ю.В. Стратегічне управління інвестиціями в регіональний розвиток. – К.: Знання України, 2006. – 336 с.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінювання результатів навчання з опанування навчальної дисципліни в межах освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» у вигляді заліку.

Узагальнені результати поточного і підсумкового контролю вносяться до екзаменаційної відомості за шкалою оцінювання ECTS і національною шкалою.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим	не зараховано з обов'язковим

		повторним вивченням дисципліни	повторним вивченням дисципліни
--	--	-----------------------------------	--------------------------------------

Контроль якості навчання здійснюється у формі поточного контролю та підсумкового випробування.

Підсумкове випробування. Завданням підсумкового випробування є перевірка здатності оперувати категоріальним та понятійним апаратом, встановлювати взаємозв'язки між окремими темами, змістовними модулями, творчо використовувати набуті знання, уміння сформулювати власне ставлення до певної проблеми. Підсумкове випробування здійснюється у формі письмового тестування слухачів шляхом відповіді на 20 питань протягом 90 хвилин.

Завданням підсумкового випробування за результатами засвоєння програмного матеріалу навчальної дисципліни в цілому є перевірка здатності оперувати її категоріальним та понятійним апаратом, встановлювати взаємозв'язки між окремими темами, змістовними модулями, творчо використовувати набуті знання, уміння сформулювати власне ставлення до певної проблеми, що розкривається в навчальній дисципліні, розуміти її місце в контексті місії та завдань освітньо-професійної програми підготовки магістрів державного управління.

5. Засоби діагностики успішності навчання

Контроль якості навчання здійснюється у формі поточного контролю та підсумкового випробування.

Поточний контроль теоретичного засвоєння матеріалу та оволодіння практичними навичками застосування інструментарію управління проектами здійснюється на практичних заняттях у формі підготовки й захисту слухачем конкретного завдання. Показники, за якими оцінюються результати: володіння теоретичним матеріалом – до 50 %; уміння обґрунтувати й довести свою точку зору – до 40%; застосування додаткових

джерел – до 10%. Критеріями поточного контролю є систематична та активна робота під час опанування матеріалом дисципліни відповідно до складеного з викладачем індивідуального плану. Оцінюванню підлягають обрані слухачем самостійно обов'язкові види завдань та додатково обрані за ініціативою слухачів та погоджені з викладачем необов'язкові види завдань.

Критеріями поточного контролю навчальних досягнень слухачів є:

- активність роботи на семінарських та практичних заняттях;
- рівень володіння теоретичним матеріалом;
- вміння обґрунтувати і довести свою точку зору;
- обсяг застосування додаткових джерел;
- своєчасність та якість виконання завдань для самостійного і індивідуального опрацювання.

Підсумком вивчення дисципліни для студентів є складання заліку, який оцінюється за двобальною шкалою: «залік» або «незалік».

«Залік» виставляють студенту, який виявив повне знання з поставлених питань, вільно володіє матеріалом, логічно й ґрунтовно відповідає на поставлені запитання, вміє застосувати отримані знання для аналізу й розробки практичної діяльності підприємства, або виявив повне знання з поставлених питань, але припускає логічну непослідовність або не може застосувати отримані знання при практичному розв'язанні завдань. При цьому студент вміє виправити неточності відповіді після зауваження викладача.

«Незалік» виставляють, якщо студент не володіє з знанням суттєвих елементів навчального матеріалу, припускається грубих помилок. В окремих випадках викладач при тестовій формі оцінки знань або при оцінці контрольної роботи може запропонувати студенту обґрунтувати свої відповіді.